

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.97:343.352

Бусол О.Ю.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

СТАН ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У статті, зокрема, на основі даних офіційної статистики зроблено аналіз стану протидії корупційній злочинності на 2019 рік в контексті національної безпеки України, висвітлено деякі особливості запобігання та тенденції поширення корупції в Україні.

Ключові слова: корупція, запобігання корупції, корупційний злочин, корупційна злочинність, протидія корупційній злочинності, антикорупційна стратегія, національна безпека України.

Постановка проблеми. Насамперед, зауважимо, що особливістю корупційної злочинності є її висока латентність, що ускладнює надання криминологічної характеристики цьому виду злочинності.

Так, за оцінками вчених, у поле зору правоохоронних органів потрапляє не більше 1–5% злочинів корупційної спрямованості. Решта є латентними, а винні залишаються безкарними, оскільки не притягаються до кримінальної відповідальності та продовжують злочинну діяльність [1, с. 132]. Отже, офіційні дані про корупцію цілком не відображають дійсного її стану, а лише – активність правоохоронних органів у протидії злочинам. До того ж, до відповідальності здебільшого притягуються дрібні чиновники. Між тим, участь у підкупі політиків, здатних впливати на економічні процеси в державі у потрібному для замовників напрямі, беруть транснаціональні злочинні угруповання.

Одним з методів збору порівняльних даних є урахування досвіду та думки тих, хто безпосередньо стикається з реальною корупцією – громадян України. Індекс сприйняття корупції (CPI) – показник, який з 1995 р. розраховується міжнародною організацією Transparency International. Україна дещо покращила свої показники в 2018 році. Її результат – 32 бали та 120 місце серед 180 країн. Таким чином, Україна здобула ще 2 бали та підня-

лася на 10 місць (результат за 2017 рік – 30 балів, 130 місце. Україна з-поміж прикордонних держав обійшла лише Російську Федерацію (28 балів, 138 місце). Натомість решта мають вищі оцінки: Польща – 60, Словаччина – 50, Румунія – 47, Угорщина – 46, Білорусь – 44, Молдова – 33 бали [2]. Ріст показників України відбувся, зокрема, завдяки оцінці ситуації з боку бізнесу. Про це свідчить аналіз досліджень, на основі яких розраховували індекс. Позитивний вплив справило запровадження процедури автоматичного відшкодування податку на додану вартість, розширення сфер роботи системи ProZorro.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У різні періоди сучасної України проблему досліджували такі вчені, як М.В. Гребенюк, О.М. Джужа, В.М. Дрьомін, С.В. Ківалов, О.М. Костенко, О.М. Литвинов, Б.В. Романюк, А.В. Савченко, інші.

Постановка завдання. Transparency International надала Україні такі рекомендації за 2018 р. щодо протидії корупції в державі: розпочати роботу антикорупційного суду та продовжити антикорупційну реформу; посилити спроможності органів досудового розслідування та продовжити боротьбу; перезапустити Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК); впровадити нові електронні державні інформаційні системи; позбавити правоохоронні органи права

втручатися в економічну діяльність. Проте, зазначені рекомендації виконані не всі.

Метою статті є розгляд стану запобігання корупції та протидії корупційній злочинності в контексті національної безпеки України на 2019 р.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно зі Стратегією національної безпеки України [3] серед актуальних загроз національній безпеці України – корупція та неефективна система державного управління: поширення корупції, її укорінення в усіх сферах державного управління; слабкість, дисфункціональність, застаріла модель публічних інститутів, депрофесіоналізація та деградація державної служби; здійснення державними органами діяльності в корпоративних та особистих інтересах, що призводить до порушення прав, свобод і законних інтересів громадян та суб'єктів господарської діяльності. Загрозами національної безпеки України є також такі чинники, які напряду впливають на стан корупції у державі. Це – економічна криза, виснаження фінансових ресурсів держави, зниження рівня життя населення: монопольно-олігархічна, низькотехнологічна, ресурсовитратна економічна модель; відсутність чітко визначених стратегічних цілей, пріоритетних напрямів і завдань соціально-економічного, воєнно-економічного та науково-технічного розвитку України, а також ефективних механізмів концентрації ресурсів для досягнення таких цілей; високий рівень «тінізації» та криміналізації національної економіки, кримінально-кланова система розподілу суспільних ресурсів; деформоване державне регулювання і корупційний тиск на бізнес; надмірна залежність національної економіки від зовнішніх ринків; неефективне управління державним боргом; зменшення добробуту домогосподарств та зростання рівня безробіття; активізація міграційних процесів унаслідок бойових дій; руйнування економіки та систем життєзабезпечення на тимчасово окупованих територіях, втрата їх людського потенціалу, незаконне вивезення виробничих фондів на територію Росії.

Кабінет Міністрів України 24 червня 2018 р. схвалив проект Закону України «Про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 рр.» (реєстр. № 8324), який очікує на розгляд Верховної Ради України. Проте, згідно з висновком Головного науково-експертного управління (№ 16/3-306/8324 (99392) від 11.05.2018 р.), документ є суто декларативним. Так, проект передбачає величезну кількість заходів, суть яких полягає у запровадженні певних обмежень, посиленні існуючих або запро-

вадженні нових юридичних санкцій, вирішенні тих чи інших організаційних питань. Недоліком проекту є передбачення у ньому прийняття великої кількості нових «антикорупційних» законів, незважаючи на те, що подібних нормативно-правових актів вже прийнято чимало. У той же час проект містить обмежену кількість приписів про проведення тих чи інших конкретних організаційних, адміністративних заходів, які б спрямовувались на усунення тих чи інших умов або причин існування корупціогенних чинників. Вважаю суттєвим недоліком, який напряду впливає на ефективність протидії корупційній злочинності в контексті забезпечення національної безпеки України та на ефективність протидії корупційній злочинності те, що проект закону не проходив належного і достатнього обговорення з представниками громадянського суспільства та іншими зацікавленими особами.

За дослідженням Всеукраїнської мережі доброчесності та комплаєнсу UNIC «Корупція в Україні – погляд бізнесу», з 305 керівників підприємств та їхніх заступників 54% респондентів зазначили, що корупція та недоброчесна поведінка для народних депутатів «дуже характерна». До ТОП-5 найкорумпованіших органів і сфер увійшли також суди: 43% респондентів вважають корупцію для них «дуже характерною». Працівників фіскальної служби вважають корумпованими 39% респондентів, Кабінет Міністрів України – 31%, та «великий бізнес» – 31% відповідно. Експерти UNIC дійшли прогнозованого висновку про те, що «великий бізнес» так чи інакше зростається з державними органами влади, так званими впливовими людьми.

Результати опитування, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи»¹, свідчать, що 91% громадян вважає корупцію серйозною проблемою в Україні, причому 61% опитаних переконані у тому, що це – найсерйозніша проблема, яка заважає розвитку держави. Таким чином, за рік усвідомлення серйозності проблеми корупції істотно зросло. Нині 61% опитаних переконані, що відсутність позитивних зрушень у протидії корупції полягає в тому, що ті, хто має з нею боротися, самі ж корумповані.

¹ Опитування проводилося з 16 по 22 серпня 2018 р. в усіх регіонах України за винятком АР Крим та окупованих територій Донецької та Луганської областей. Загалом було опитано 2019 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%. Для порівняння соціологи наводили дані загальнонаціонального опитування населення України, проведеного з 18 вересня по 3 жовтня 2017 р. Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та фірмою «Юкрейніан соціолоджі сервіс».

Порівняно з 2017 р., впевненість людей у тому, що влада не спроможна подолати корупцію, істотно зросла – з 53% до 61%. Також відзначається, що 38% опитаних вважають, що корупція є частиною ментальності (48%), а 46% – що ні. Чим молодші респонденти, тим частіше вони називали корупцію проявом ментальності українців (що, втім, не в повній мірі узгоджується з дослідженнями вчених). Соціологи зазначили, що подібне питання ставилося у 2001 р. Громадяни України підтримують в першу чергу каральні методи викорінення корупції (55%), ще 28% вважають, що подолати корупцію можна шляхом усунення корупційних ризиків. Прихильники протидії корупції «через виховання» знаходяться в меншості – 12%.

Треба звернути увагу на вкрай негативне сприйняття українськими громадянами заходів, що вживаються урядом України щодо запобігання корупції. Так, згідно опитування телеканалу ЗІК, яке було завершено 28 лютого 2018 р., на питання «Як найкраще оцінити стан боротьби з корупцією в Україні?», 91% респондентів зазначили, що вона навіть не почалась.

Оцінюючи стан протидії корупційній злочинності слід розглянути ефективність роботи державних органів, які виконують функції щодо протидії корупції. Зазначимо, що Державне бюро розслідувань (ДБР) не має суттєвих результатів в протидії корупції з причин довготривалого процесу його створення, що пояснюється політичними процесами навколо відомства, зокрема конфліктом між новообраним директором ДБР Р. Трубою і конкурсною комісією в подальшому, а також відсутністю одноставності та підтримки Р. Труби його заступниками. ДБР розпочало свою діяльність тільки 28 листопада 2018 р. – тоді було зареєстровано перші кримінальні провадження. Станом на сьогодні зареєстровано кримінальні провадження усіх категорій, які належать до його підслідності. Всього на розгляді знаходиться 3 417 кримінальних проваджень. З них 743 розслідування розпочато слідчими ДБР, а 2 674 – надійшли від інших органів досудового розслідування. У 150 розслідуваннях обвинувальні акти передані до суду. Одним з останніх найбільш помітних досягнень Державного бюро розслідувань у 2019 р. є викриття схеми незаконного ввезення в Україну автомобілів преміум-класу через Львівську митницю. Зокрема, слідчі викрили факт незаконного ввезення автомобіля «Мерседес», внаслідок чого державний бюджет недоотримав 658 тис. грн.

Щодо розгляду кримінальних проваджень Національним антикорупційним бюро України, то станом на 31 грудня 2018 р. цей орган має такі результати: скеровано до суду – 176; в стадії розгляду – 94; винесено вироків – 25. У травні 2018 р. до суду було скеровано об'єднане провадження за фактом завдання 695 млн грн збитків ДП «СхідГЗК» та ДП «НАЕК «Енергоатом». Ця справа, відомості про яку одними з перших були внесені детективами НАБУ до Єдиного реєстру досудових розслідувань, є унікальною як з огляду на посади задіяних високопосадовців, так і враховуючи масштабність міжнародної співпраці. Такі розслідування та направлення їх до суду на підставі зібраних доказів є одним із підтверджень результативної роботи НАБУ. Однак, у НАБУ є одиничні провадження, розгляд яких не розпочинається понад рік:

Щодо позитиву, можна зазначити затримання детективами НАБУ 9 липня 2018 р. комерційного директора компанії-постачальника палива для потреб Міністерства оборони України, підозрюваного у розкраданні понад 149 млн грн. Впродовж дев'яти місяців ця особа переховувалась від слідства – в листопаді 2017 р. його було оголошено в міжнародний розшук. Водночас, під час перетину підозрюваним державного кордону України 9 липня 2018 р. співробітники Державної прикордонної служби України (ДПС) не вжили заходів для його затримання [4]. Беручи до уваги неодноразовість подібних випадків на державному кордоні України (негативну тенденцію), це може свідчити про наявність корупційної складової у діях службових осіб ДПС України.

Майже півтисячі запитів про міжнародну правову допомогу надіслало Національне антикорупційне бюро України до компетентних органів інших держав, адже українська корупція залишила слід у 65 державах світу. Найчастіше детективам доводиться звертатися по допомогу до правоохоронців Латвії, Кіпру, Великої Британії, Німеччини та Швейцарії. Зі свого боку НАБУ також реагувало на запити, отримані від закордонних колег – 90% із них виконано [4]. Зазначене свідчить про переорієнтацію роботи антикорупційного органу з локальної національної корупції на транснаціональну, що є закономірним, зважаючи на глобалізацію злочинності.

Загалом діяльність НАБУ доцільно (згідно зарубіжного позитивного досвіду) оцінювати за розміром відшкодування органом нанесених державі збитків. Так, станом на 31 грудня 2018 р. всього відшкодовано 452,37 млн грн., з

них 193,39 млн грн. – у 2018 р. Відшкодовано у кримінальних провадженнях, досудове розслідування в яких триває – 193,39 млн грн. і в яких завершено – 5,68 млн грн. Розподіл відшкодування за галузями виглядає таким чином: енергетика – 87,57 млн грн., інше – 77,94 млн грн., транспорт та інфраструктура – 25,92 млн грн., соціальна сфера – 7,64 млн грн. Визнані недійсними 94 угоди та договори (рішення набрало законної сили). Розмір коштів, на повернення яких можуть розраховувати державні підприємства завдяки позовам НАБУ в угодах і договорах, які визнані недійсними та рішення набрало законної сили, становить 4,77 млрд грн.

Станом на 31 грудня 2018 р. накладено арешт на грошові кошти: 477,72 млн грн, 157,56 млн долл. США, 1,14 млн євро, 10,88 тис. фунтів стерлінгів. Накладено арешт на майно: житлова нерухомість – 119 од., нежитлова нерухомість – 101 од., корпоративні права і акції – 250 тис., земельні ділянки – 244 од., сільськогосподарська техніка з комплектуючими – 228 од., нерухомість за кордоном – 2 об'єкти, цілісні майнові комплекси – 3 об'єкти, транспортні засоби – 81 од., комп'ютерна техніка – 26 од. [5].

Разом з тим, «посилення» Національного антикорупційного бюро України, як рекомендувала Transparency International, не відбулося. Детективи НАБУ так і не отримали права на такий оперативно-технічний захід як прослуховування. Натомість зміни до законодавства ускладнили проведення експертиз в кримінальних провадженнях (сумнозвісні «правки Лозового»).

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) у 2018 р. склало 471 протокол та внесло 97 приписів за порушення законодавства щодо запобігання конфлікту інтересів, що майже у три рази перевищує результати відомства за 2017 р. Переважна більшість протоколів про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, складені за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, а саме неповідомлення особою про наявність у неї реального конфлікту інтересів та вчинення дій або прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів. Також у 2018 р. НАЗК подало лише 5 позовів до Окружного адміністративного суду м. Києва про визнання не чинними актів органів місцевого самоврядування, які прийняті внаслідок порушення вимог антикорупційного законодавства. Протягом 2018 р. надано 949 роз'яснень щодо наявності або відсутності конфлікту інтересів та порядку дій стосовно його врегулювання. За

результатами роботи НАЗК у 2018 р. опрацьовано понад 11 тисяч запитів на проведення спеціальних перевірок; опрацьовано 2207 повідомлень викричачів; ухвалено 472 рішення про результати здійснення повних перевірок декларацій; за матеріалами НАЗК розпочаті кримінальні провадження стосовно 4 політичних партій. Для здійснення досудового розслідування Національне агентство з питань запобігання корупції направило до правоохоронних органів 253 обґрунтованих висновків щодо виявлення ознак кримінальних правопорушень, з яких: до НАБУ – 37, до Національної поліції України – 178 і до органів прокуратури – 38 таких висновків [6]. Наведені скромні цифри не є показовими, оскільки не можна виявити тенденції за відсутності критеріїв, за якими слід оцінювати роботу відомства. Не можна також порівнювати показники діяльності НАЗК із діяльністю інших антикорупційних органів, зважаючи на різницю функцій, які вони виконують. Єдине, можна стверджувати, що Національним агентством з питань запобігання корупції станом на квітень 2019 р. так і не досягнуто стратегічної мети – перевірки декларації усіх ТОП-посадовців, що ставить під сумнів доцільність функціонування агентства в Україні як органу, що ефективно запобігає корупційній злочинності.

Надаючи оцінку діяльності НАЗК, слід ураховувати, що ще не розроблена належна антикорупційна стратегія на 2018–2020 рр. (досі не прийнята), яка б задовольняла українське суспільство. Досі не створено умов для перезапуску Національного агентства з питань запобігання корупції. Дискредитований орган і далі не здатний ефективно виконувати свою роль в антикорупційній інфраструктурі. Анонсована автоматична перевірка електронних декларацій фактично не має практичного сенсу, оскільки НАЗК не отримало доступу до деяких державних реєстрів. НАЗК так і не стало технічним адміністратором реєстру електронних декларацій, а тендер на аудит його діяльності було проведено з порушенням закону [2].

За весь період роботи Спеціалізованої антикорупційної прокуратури і НАБУ було відкрито 106 кримінальних проваджень за статтею про незаконне збагачення, з яких 37 – закриті і лише 4 направлені до суду з обвинувальними актами.

Останнім часом набуло високого суспільного резонансу скасування кримінальної відповідальності за незаконне збагачення, запровадженої у 2015 р., і що було однією з вимог ЄС на виконання Плану дій з візової лібералізації, а також одним

із зобов'язань України перед МВФ. Національне антикорупційне бюро розслідувало 50 кримінальних проваджень за статтею 368-2 Кримінального кодексу України. Проте, 12 грудня 2017 р. в Конституційний суд України звернулися 59 народних депутатів, 24 з яких раніше голосували за внесення статті 368-2 КК України в чинній редакції. В результаті 26 лютого 2019 р. Конституційний суд України визнав неконституційною зазначену статтю КК України. Між тим, майже 30 народних депутатів з різних фракцій могли стати фігурантами кримінальних розслідувань щодо незаконного збагачення. Зважаючи на високий суспільний резонанс, вважаємо, що слід продовжувати розслідування щодо зазначених осіб іншими юридичними засобами.

Щодо антикорупційних заходів, вжитих у Міністерстві охорони здоров'я (далі – МОЗ), то за даними журналістських розслідувань 24-каналу TV, після розпочатої реформи системи охорони здоров'я, фірми, через які МОЗ проводило корупційні угоди, залишилися, але відбуваються тепер на рівні регіонів. Слід зазначити, що комунальні та державні закупівлі відбуваються за різними правилами і, відповідно, дають різні результати. МОЗ України здійснює закупівлі через міжнародні організації, що дозволило державі дещо мінімізувати корупційну складову в закупівлях та економити до 40%. Разом з тим, наприклад, всього за 2018 р. на препарати для дорослих онкохворих у м. Київ витрачено 137 млн грн. Якщо закупівлю препаратів здійснювало би Міністерство охорони здоров'я України, ті самі ліки обійшлися би в 113 млн грн. Різниця становить 24 млн грн. (більше 20%), які пішли в кишені корупціонерів.

В Україні нині діють близько 30 транснаціональних корпорацій, які мають понад 7 тис. представництв та філій, які функціонують переважно в харчовій, нафтогазовій і тютюновій промисловості. Окремі ТНК виступають у ролі партнерів українських компаній.

Боротьба між корпораціями за джерела сировини і ринки збуту призводить до війн між державами, які вони представляють. Не є секретом, що військові конфлікти відбуваються на територіях держав, які розвиваються, при чому такі держави найчастіше є «розмінною монетою» конкуруючих між собою розвинутих, економічно сильних держав. Під час військових конфліктів будуються корупційні схеми, в яких активну участь беруть уряди «зацікавлених» держав. Прикладом слугує й Україна, в якій фактично ведуться бойові дії на територіях Донецької і Луганської областей. За резуль-

татами соціологічного дослідження, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології на замовлення громадської організації «Детектор медіа» за фінансової підтримки посольства Королівства Швеції в Україні, 65% українців впевнені, що війна на Донбасі не припиняється через те, що вона вигідна олігархам [7]. Підтвердженням цього є корупційний скандал з ПК «Укроборонпром», інформація щодо якого є у відкритому доступі в мережі інтернет. Впливові багаті держави, користуючись національними ресурсами бідніших держав, отримують переваги для транснаціональних корпорацій. ТНК здійснюють контроль і над світовим інформаційним простором, усувають конкурентів та встановлюють світовий порядок на вигідних для них умовах. При цьому кінцеві прибутки отримують власники зазначених корпорацій – резиденти розвинених держав.

Особливою небезпекою в контексті існування корупційної злочинності є окремі громадські організації (ГО), задекларованою метою та спеціалізацією яких є запобігання корупції. На такі організації треба звернути особливу увагу держави в контексті підриву ними основ національної безпеки України. Щодо участі в заходах із запобігання корупції таких ГО можна констатувати, що вони дискредитували себе за останні п'ять років. Це пов'язано з тим, що вони спираються в своїй діяльності на грантову допомогу зарубіжних та міжнародних організацій, а тому підзвітні їм та залежні від них у викладах своїх досліджень на замовлення, пропозиціях змін до законодавства, часто на шкоду Україні. Звичною практикою громадських організацій з протидії корупції є здійснення витрат чималих коштів на формальне проведення заходів (семінарів, конференцій). Левову частку в діяльності зазначених організацій становить така графа витрат як надання консультацій. Прикладом є ГО «Центр протидії корупції», серед основних грантодавців якої – посольства США, Нідерландів, Чехії, а також міжнародні фонди й організації. Так, Печерський районний суд м. Києва відмовив Центру протидії корупції (ЦПК) у задоволенні позову про захист честі та гідності, який організація подала до народного депутата від «Народного фронту» П. Пинзеника, який в своїх обвинуваченнях Центру спирається на матеріали журналістського розслідування про використання ЦПК коштів міжнародної фінансової допомоги в розмірі \$1,2 млн [8].

Серед причин та умов критично високого рівня корупційної злочинності в Україні можна назвати такі:

- економічні чинники:

Суттєвим чинником економічної злочинності та корупції в Україні залишається й високий рівень безробіття населення. За даними Державної служби зайнятості, рівень безробіття у 2015 р. становив 9,1%, у 2016 р. – 9,9%, а у 2017 р. – вже 10,1% [9]. Така тенденція зберігалася і в 2018 р.

Через тривалий спад виробництва, що відбувається в багатьох галузях, зростає кількість людей, які ніби –то працюють на виробництві, а на практиці перебувають у неоплачуваних відпустках. Останні є фактично «тимчасовими» безробітними – резервом безробіття реального. Показовим прикладом є ситуація з ПАТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання», яке завжди було одним із найпотужніших виробників устаткування для нафтової, газової, атомної та хімічної промисловості. Сумське НВО – провідне підприємство СНД з виробництва автомобільних заправних газокompресорних станцій та устаткування для транспортування газу. Сьогодні на заводі-гіганті залишилося всього близько 200 осіб (решту – примусово-добровільно звільнено), які працюють на «голому ентузіазмі», тобто фактично без заробітної плати і з примарними перспективами її виплати. Заборгованість працівникам заводу, які стали заручниками ситуації, становить на сьогодні за 9 місяців.

- політичні чинники:

Вони пов'язуються зі здійсненням незваженої державної політики у сфері економіки, гальмуванням економічних реформ, недосконалістю правової бази протидії економічній злочинності та значними недоліками в регулюванні економічних відносин, зокрема наявністю прогалин і колізій окремих його положень. Яскравою демонстрацією останніх є майже повна відсутність регулювання ринку Біткоїнів – позадержавної платіжної системи та одночасно розрахункової одиниці в цій мережі, яка забезпечує функціонування й захист системи, використовуючи криптографічні методи. Відсутність консолідованої позиції щодо регулювання ринку Біткоїнів в Україні та штучне затягування в ухваленні відповідних нормативно-правових актів призводить до використання цієї криптовалюти у злочинах у сфері економіки та в корупційних схемах [10, с. 15].

Слід зазначити і про відсутність належного регулювання суспільних відносин у сфері приватизації. В Україні функціонує понад 4 000 суб'єктів господарювання державної власності. У 2015 р. Кабінет Міністрів України затвердив перелік об'єктів державної власності, що

підлягають приватизації, до якого було включено понад 300 таких державних об'єктів. Світової практиці відомі позитивні приклади приватизації в таких державах, як Великобританія, Канада, Мексика та Польща. В них процес приватизації відбувався доволі поступово, тоді як в Україні уряд змушений продавати підприємства за демпінговою ціною 0,68 млрд дол. США за 300 підприємств у стислі строки. Тут відіграють роль і військові дії на тимчасово непідконтрольних Україні територіях Донецької і Луганської областей, й економічна криза, наслідком якої є необхідність шукати додаткові джерела надходжень до державного бюджету [11]. Таким чином, відсутність належного регулювання суспільних відносин у сфері приватизації можна вважати окремою організаційно-управлінською детермінантою економічної злочинності в Україні [10, с. 16].

- організаційні та управлінські чинники:

Україна через неефективне управління і недостатнє верховенство права протягом останніх п'яти років недоотримала \$70 млрд надходжень до бюджету. Про це свідчать результати дослідження Центру економічної стратегії. Ця сума вища за весь український зовнішній борг.

В Україні замість системної діяльності і постійного удосконалення роботи правоохоронних органів на базі накопиченого досвіду, відбуваються постійні управлінські перестановки, ротація кадрів. Між тим, нинішня обстановка потребує належної координації діяльності правоохоронних та інших державних органів у протидії організованій злочинності і корупції; реального впровадження у діяльність «антикорупційних» органів системної аналітичної складової – аналітичної розвідки глибоких кримінологічних процесів; ліквідації дублювання спецпідрозділів функцій інших оперативних служб і навіть окремих відомств, інакше – це марна трата державних ресурсів і відсутність конкретної відповідальності державних органів за цю сферу державної діяльності; концентрації зусиль спецпідрозділів на ліквідації конкретних організованих злочинних угруповань, їх організаторів і корумпованих співучасників в органах державної влади, які своїми злочинними діями суттєво впливають на економіку держави та діяльність державних інститутів; терміновий перегляд структури і форм статистичної звітності.

Існує проблема з розглядом проваджень у судах та процедури відбору суддів. Великий обсяг справ разом із недоукомплектованістю судів призводить до значного навантаження на одного

суддю і не дозволяє забезпечити безперервний судовий розгляд справ, що розслідувалися детективами НАБУ. Можна припустити, що одними з таких причин можуть бути надмірна увага ЗМІ до резонансних розслідувань і тиск з боку політиків.

- нормативно-правові чинники:

До недоліків правового регулювання економіки, які сприяють зростанню корупційної злочинності належать: наявність прогалин у правовому регулюванні; неузгодженість нормативно-правових актів із суспільно-економічними рішеннями та постійне відставання правового регулювання від закономірностей економічного розвитку; колізійність правових норм; низька якість нормативно-правових актів і, відповідно, їхня неефективність; відсутність механізмів реалізації нормативно-правових актів тощо. Проекти законів часто не проходять публічного обговорення або на їх обговорення відводиться замало часу. Процес прийняття деяких законопроектів триває роками. Прикладом правової неузгодженості, непередбачуваності суспільних наслідків, що призводить до зниження іміджу України на міжнародній арені, є скасування кримінальної відповідальності за незаконне збагачення. Численні прогалини та колізії досі має Закон України «Про державне бюро розслідувань», на що я вже звертала увагу в своїх працях [12]. Зокрема, наразі залишається відкритим питання про реалізацію механізму притягнення працівників ДБР до дисциплінарної відповідальності, адже досі не створено Дисциплінарну комісію, трьох членів якої Рада громадського контролю при ДБР обрала ще в травні 2018 р. За словами директора ДБР Р. Труби, існує норма, яка не дозволяє йому затвердити склад дисциплінарної комісії. Одна з прогресивних новел закону про ДБР, яка стосується погодження рішень директора ДБР із заступниками, втім, не містить механізму реалізації цих повноважень з боку заступників тощо [13].

- науковий чинник:

Залучення науки до реалізації реформ дозволило б не тільки підвищити якість реформаторських заходів та їх правового супроводу, але й стало би реальним індикатором того, наскільки серйозними є наміри проводити реформи і чи будуть ці реформи реалізовувати на засадах принципів демократії [2].

- соціально-психологічні чинники:

Можна стверджувати про превалювання в духовній сфері суспільства невпевненості та тривожних настроїв завдяки не чіткому закріпленню у нормативно-правових актах та незрозумілості

для більшості громадян статусу військових дій на тимчасово окупованих територіях України. Є підстави стверджувати про незалежне функціонування низки соціальних сфер (політика, економіка та ін.) від моральної мотивації окремих індивідів. За останні п'ять років відбулися складні зміни у системі моральних цінностей та ідеалів, що можна охарактеризувати як моральну кризу.

Чітко проглядається майнове розшарування суспільства. Різко знизилася статки значної частини населення, яке змушене розв'язувати проблеми власного виживання в умовах окупації, зокрема мешканців Донецької та Луганської областей України. Відбувається відповідна реакція на нездатність ринку згладити диференціацію доходів, що спонукає їх шукати вихід із ситуації через отримання додаткових тіншових доходів у сфері господарської діяльності та швидкого збагачення. Статистика свідчить про виїзд на заробітки за кордон до 8 млн громадян України. Цьому сприяє низький рівень економічної свідомості, довіри до держави, що виявляється, зокрема, у готовності вчиняти економічні правопорушення. Такий стан присипляє увагу громадськості до злочинів, які вчиняють у сфері господарської діяльності, й меншою мірою формує в населення негативне ставлення до їхнього вчинення.

Висновки.

1. Прогрес подолання корупції в Україні останніх років був забезпечений головним чином реформами, які були започатковані ще в 2014 р. Проте одним з головних стримуючих факторів антикорупційного поступу досі залишається брак політичної волі [2].

2. Спостерігається стійке зрощення великого бізнесу з державними органами влади. Верховна Рада України нині очолює рейтинг корумпованих, на думку підприємців, інституцій в Україні (у 2015 р. це були суди, правоохоронні органи, медичні заклади).

3. Антикорупційні державні органи знаходяться в стані формування та становлення, органи прокуратури не наділені правом проводити оперативно-розшукові заходи, щодо органів внутрішніх справ не визначено, які підрозділи мають протидіяти корупції. Крім того, спецпідрозділи з протидії корупції та організованої злочинності Служби безпеки України не входять до переліку спеціально уповноважених суб'єктів протидії корупції в Законі України «Про запобігання корупції», хоча відповідно до Закону України «Про Службу безпеки України» до завдань служби входить припинення корупції.

4. Не виправдав себе квотний принцип формування конкурсних комісій. Під час формування антикорупційних державних органів спостерігалася тенденція протягування заздальгідь визначених кандидатів членами конкурсних комісій кандидатів на посади керівників цих відомств.

5. Україна у протидії корупції поки що програє транснаціональним корпораціям за впливовістю на всі сфери розвитку суспільства. Саме тому корупція не може бути мінімізована в громадянському суспільстві, адже ТНК в цьому не зацікавлені, навпаки – корупція є живильним ґрунтом для їх діяльності заради не завжди законного збагачення.

6. Розширення сфери «тіньової» економіки є найважливішим підґрунтям становлення латентною корупційної злочинності. Більшість форм прояву «тіньової» економіки пов'язані з незаконними видами економічної діяльності.

7. Результати наукових досліджень вітчизняних вчених, зокрема протидії корупційній злочинності, не знаходять належного впровадження у законодавство та практику управлінської діяльності органів державної влади.

8. Відсутність позитивних зрушень у боротьбі з корупцією полягає в тому, що ті, хто має з нею боротися, самі є корумпованими. Сюди слід віднести й деякі громадські організації з протидії корупції.

9. Спостерігається вкрай негативне сприйняття українськими громадянами заходів, що вживаються урядом України щодо запобігання корупції. Замість припинення неконструктивного публічного протистояння між правоохоронними органами Україна стала свідком його загострення. Тиск на активістів та журналістів не припинився. Показовим прикладом цієї тенденції стало вбивство Катерини Гандзюк.

10. Вирішення зазначених проблем потребує від законодавчої та виконавчої гілок влади неординарних заходів з наведення законності й порядку в економіці та, у першу чергу, посилення контрольних, фінансових і владних функцій. Вироблення політики держави у протидії організованій злочинності і корупції потребує постійного системного науково-практичного аналізу всіх сфер діяльності і життя скоординованих заходів всіх державних органів та громадянського суспільства.

Список літератури:

1. Кондратов Д.Ю. Вісник кримінологічної асоціації. 2018. № 2 (19). С. 132.
2. Індекс сприйняття корупції – 2018. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-sprjnyattya-koruptsiyi-2018/>
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України». Указ Президента України від 26 трав. 2015. № 287. Офіційний вісник Президента України. 2015 р. № 13. ст. 50.
4. Звіт Національного антикорупційного бюро за 1 півріччя 2018 року. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_10.08.2018_sayt.pdf.
5. Міні-звіт про діяльність НАБУ. URL: https://www.flickr.com/photos/nab_ukr/sets/72157705076034601?fbclid=IwAR1iJg6dR6VfsqMacTQkGIu8RqaCc1y7An6lBxvirkHi-wGEbRb3KijYM_eY
6. Результати перевірок. Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/rezultaty-perevirok>.
7. 65% українцев вважає, що війна на сході продовжується, тому що вона вигідна влади і олігархам – соціологія. URL: <http://gordonua.com/news/war/65-ukraincev-schitayut-cto-voyna-na-vostoke-prodolzhaetsya-potomu-cto-ona-vygodna-vlasti-i-oligarham-socopros-173890.html>.
8. Верховний суд став на бік депутата у справі ЦПК про грантові гроші. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/05/21/7180899/>
9. Рівень безробіття в Україні. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/footerlinks/newsroom/deloitte-research/social-progress-index.html> (дата звернення: 01.09.2018).
10. Юртаєва К.В. Сучасні тенденції економічної злочинності в Україні. Вісник кримінологічної асоціації України. 2018. № 2 (19). С. 115.
11. Дем'яненко Л. Приватизація стратегічних підприємств: піар-хід чи реальні інвестиції. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1970:privatizatsiya-strategichnikh-pidpriemstv-2&catid=157&Itemid=499 (дата звернення: 01.09.2018).
12. Бусол О.Ю. Юридичні колізії Закону України «Про Державне бюро розслідувань». The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права. Електронне науково-практичне видання. 2016. № 28. С. 4–12.
13. Директор ДБР Роман Труба про перші результати, взаємодію з ГПУ та проблеми зі створенням Дисциплінарної комісії. Судебно-юридическая газета. № 2–5 (471–474). 2019. 14 лютого.
14. Бекешкіна І. Успіх реформ без наукового забезпечення. Філософська думка. 2010. № 2. С. 43.

**СОСТОЯНИЕ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ КОРРУПЦИИ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ
КОРРУПЦИОННОЙ ПРЕСТУПНОСТИ В КОНТЕКСТЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ**

В статье на основании статистических данных анализируется состояние противодействия коррупции в текущем году, некоторые особенности такого противодействия, а также тенденции распространения коррупции в Украине.

Ключевые слова: коррупция, предупреждение коррупции, коррупционное преступление, коррупционная преступность, противодействие коррупционной преступности, антикоррупционная стратегия, национальная безопасность Украины.

**THE STATE OF PREVENTION OF CORRUPTION AND COUNTERACTION TO CORRUPTION
CRIME IN THE CONTEXT OF NATIONAL SECURITY OF UKRAINE**

The article deals with the state of counteraction to corruption on the basis of statistical information, some features of such counteraction, and also the trends of the distributions of corruption in Ukraine are analysed.

Key words: corruption, preventing corruption, corruption-related crime, corruptive criminality, counteraction to corruption crime, anti-corruption strategy, National Security of Ukraine.